

Konya İli Buğday Üretim Faaliyeti ve Üreticilerin Çeşit Tercihlerine Etki Eden Faktörlerin Analizi

Araş. Gör. Hasan ARISOY

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü
Dışkapı / ANKARA

Özet

Tarım ürünleri içinde her zaman özel bir öneme sahip olan buğdayın son yıllarda tüketimi artmaktadır. Türkiye'nin hemen her yerinde yetiştirilen buğdayın üretimini artırmak son derece önemlidir. Uygun çeşit seçimi, verimi ve dolayısıyla üretimi artırmanın en etkili yoludur. Bu çalışma, üreticilerin çeşit tercihlerinde etkili olan unsurları ortaya konarak, yüksek vasıflı çeşitlerin kullanımının yaygınlaştırılmasını amaçlamaktadır. Konya ilinde yapılan 67 anketten elde edilen birincil veriler, frekans dağılımı ve χ^2 dağılımı yapılarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Araştırma bölgesinde üreticilerin eğitim seviyesi arttıkça sertifikalı tohumluk kullanımının arttığı, üretici yaşlarındaki artış ile de sertifikalı tohumluk kullanımının azaldığı tespit edilmiştir. Özellikle kuru alanlarda geleneksel çeşitlerin kullanımı yaygın bulunmuştur. Enstitüler tarafından geliştirilen yüksek vasıflı çeşitlerin kullanımı yaygınlaştırılmalıdır. Bu amaçla çeşit sahibi kuruluşlar ile üreticiler arasında iyi bir organizasyon sağlanmalıdır. Tarım teşkilatının köylerde kurulacak deneme parsellerinde üretim yapması, sözleşmeli tarım gibi uygulamalar, benimseme sürecini hızlandıracaktır. Şüphesiz tarım teşkilatının yapacağı bu çalışmalar, çiftçi gelirini artıracığı gibi ülke ekonomisine de büyük katkı sağlayacaktır.

1.GİRİŞ

Buğday üretimi, dünyada ekonomik ve stratejik bir öneme sahiptir. Buğday, yüzyıllardır beslenmenin temeli olmuş ve tarımsal istikrarın esasını teşkil etmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin 2008 yılı verilerine göre, Türkiye'de 4,3 milyon hektar nadas alanı ayrı tutulduğunda, 16,5 milyon hektar işlenen tarla alanının 8,2 milyon hektarı buğday tarımına ayrılmıştır (1). Buğday ekim alanının toplam ekim alanı içindeki payı %49,7'dir. Türkiye'de buğday üretimi, Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki küçük bir şerit dışında tüm bölge ve illerde yapılmaktadır. Üretim yıllar itibariyle değişmekle birlikte 18 - 21,5 milyon ton arasındadır.

Buğday gerek insan beslenmesinde gerek hayvan beslenmesinde temel bir gıda maddesidir. Buğdayın son yıllarda bioetanol olarak da kullanılmaya başlanması dünya tüketimini artırmaktadır. Dünya yıllık buğday tüketimi, yaklaşık 600 milyon ton iken 2008 yılında 634 milyon tona çıkmıştır (2). Artan tüketim dünya buğday stoklarını eritmeye başlamıştır. Dolayısıyla buğday üretimi daha da önem kazanmıştır.

Buğday tüketimi son yıllarda Türkiye'de de artarken üretimin tüketimi karşılama oranı azalmaktadır. TÜİK bitkisel ürünler için yıllar itibariyle denge tabloları hazırlamaktadır. Bu tablolarda 2000-2008 yılları için buğday kendine yeterlilik dereceleri verilmiştir. Buna göre Türkiye'de buğdayın yeterlilik derecesi 2000 yılında %106,51 iken 2008 yılında %94,51'e gerilemiştir (1). Türkiye'nin buğday üretimini artırabilmesi, verimi artıracak tedbirler bulmasına bağlıdır. Nitekim Türkiye'de buğday verimi 220 kg/da olup (3), 563 kg/da olan Avrupa Birliği (4) ve 304 kg/da olan dünya ortalamasının (5) oldukça altındadır. Verime doğal faktörler etki ettiği gibi kullanılan üretim teknikleri ve çeşitler de etki etmektedir.

Araştırmaenstitüleritarafındanuzunuğraşlarsonucu birçok yüksek vasıflı buğday çeşidi geliştirilmektedir. Bu çalışma ile üreticilerin çeşit tercihlerinde etkili olan unsurlar ortaya konarak, yüksek vasıflı çeşitlerin kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik öneriler sunmak amaçlanmıştır.

2.MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın ana materyalini, örneğe çıkan işletmelerden anket yolu ile elde edilen birincil veriler oluşturmuştur. Anket ile elde edilen bilgilerin yanı sıra konu ile ilgili yapılmış araştırma sonuçları, çeşitli kuruluşların kayıtları ve istatistikî verilerden de yararlanılmıştır. Araştırmanın anket verileri 2001-2002 üretim dönemine aittir.

Araştırma alanı olarak Konya ili seçilmiştir. Doğal faktörler, ulaşım imkânları, tarım tekniği ve üretim

deseni gibi kriterler göz önünde tutularak araştırma alanını temsil edecek 5 ilçe (Selçuklu, Sarayönü, Karatay, Kadınhanı, Çumra) ve 25 köy gayeli olarak seçilmiştir. Örnek seçilen ilçelerde buğday üretimi yapılan bütün tarım işletmeleri araştırmanın popülasyonunu oluşturmuştur. Örnek hacmi belirlenirken tabakalı örnekleme yöntemlerinden Neyman Yöntemi kullanılmıştır (6). Popülasyonu temsil edecek işletme sayısı %10 hata payı ve %99 güven sınırında 67 olarak bulunmuştur. İşletme arazisi genişlikleri, 1-100 dekar, 101-250 dekar, 251 dekar ve daha büyük işletmeler olmak üzere 3 tabaka halinde incelenmiştir.

Araştırma bölgesinde üreticilerin kullandığı buğday çeşitleri, geleneksel çeşitler ve yeni geliştirilen çeşitler olarak ayrılmıştır. Bu ayırım yapılırken yeni çeşitler ile ifade edilmek istenen, araştırma enstitüleri tarafından son 15 yılda geliştirilmiş buğday çeşitleridir. Geleneksel çeşitler ise daha eski olan, üreticilerin büyüklerinden görüp kullanmaya devam ettikleri çeşitlerdir.

Araştırma bölgesinde, üreticilerin kullandıkları tohumluk çeşidi ile çeşit tercihlerinde etkili olabilecek faktörler arasındaki ilişkinin belirlenmesinde, istatistikte önemli bir sürekli dağılım olan ki-kare (x^2) dağılımı kullanılmıştır (7).

3.ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma bölgesinde ortalama işletme arazisi genişliği 206,07 dekar, ortalama parsel sayısı 6,04 ve ortalama parsel büyüklüğü 34,22 dekar bulunmuştur. İşletme arazilerinin %90,56'sını tarla arazisi, %9,44'ünü ise sebze ve meyve arazisi oluşturmaktadır. Toplam işletme arazisinin yaklaşık yarısında (%50,41) buğday tarımı yapılmaktadır. İşletmelerdeki buğday ekim alanlarının %79,60'ında geleneksel çeşitler, %20 ,40'ında ise yeni geliştirilen çeşitler kullanılmaktadır.

İşletme başına düşen ortalama nüfus 5,23 bulunmuştur. Bu rakamın %55,64'ü erkek, %44,36'sı da kadın nüfustur. Nüfusun eğitim durumu 6 yaşından yukarı nüfusa göre incelenmiştir. Nüfusun %67,20'si ilköğretim, %21,88'i lise, %6,63'ü de yüksek okul veya üniversite eğitim düzeyindedir. Nüfusun %4,29'u ise okur-yazar değildir.

Araştırma bölgesinde ortalama buğday verimi 349 kg/da bulunmuştur. Sulu alanlardaki buğday verimi 402 kg/da, kuru alanlarda ise 257 kg/da'dır. Araştırma bölgesinde üreticilerin kullandığı yeni geliştirilen çeşitlerin, sulu alandaki verimi 464 kg/da, kuru alanda ise 340 kg/da bulunmuştur. Geleneksel çeşitler için bu rakamlar sulu alanda 388 kg/da, kuru alanda ise 226 kg/da'dır.

Araştırma bölgesindeki üreticilerin %55,26'sı üretime tamamen kendi ayırmış oldukları tohumluklar ile devam etmektedirler. Üreticilerin %10,53'ü pazardan, %9,21'i komşudan ve %6,58'i de tüccardan temin ettiği tohumluklarla üretim yapmaktadır. Bölgenin çevre koşullarına uygun birçok çeşit geliştiren Bahri Dağdaş Milletlerarası Kışlık Hububat Araştırma Enstitüsü'nden tohum temin eden üreticilerin oranı sadece %5,26'dır. Üreticilerin Tarım Kredi Kooperatifleri'nden tohum alma oranı %9,21, Konya Ticaret Borsası'ndan %1,32 ve TİGEM'e bağlı Altınova Devlet Üretim Çiftliği'nden %2,63 bulunmuştur.

Üreticilerin %31,25'i tohumluk temininde sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu sorunların başında, yeterli ve kaliteli tohumluk bulamama ve yüksek fiyatlar gelmektedir.

Üreticilerin %33,7'si kullandığı çeşidin kendi yöresinin iklim ve toprak koşullarına uygunluğu konusunda fikir sahibi değildir. Üreticilerin çeşit tercihleri konusunda komşularının fikirlerinden fazlaca etkilendikleri belirlenmiştir.

Üreticilerin %78,43'ü tohum çeşitleri konusunda tarım teşkilatı tarafından kendilerine bilgi verilmediğini, geriye kalan %21,57'lik kesim ise tarım ilçe müdürlüklerinden, üniversitelerden ve çeşitli kooperatiflerden bilgi aldıklarını belirtmişlerdir.

Araştırma bölgesinde sertifikalı tohumluk kullanım oranı %33,3'dür. Üreticiler yeterince sertifikalı tohumluk kullanmama nedenlerini, yüksek fiyatlar, bilgi eksikliği, yakın çevreden temin edememe ve arazilerin kırıç oluşu nedeniyle gerek duymama olarak belirtmişlerdir.

Bölge üreticilerinin ekecekleri çeşit seçiminde kararlarında etkili olan faktörlerin başında, çeşidin verim durumu %40,45 ile ilk sırada yer almaktadır. Çeşitlerin fiyatları ise üreticilerin %25,84'ü için ilk tercih olmuştur. Üreticilerin %20,23'ü de çeşit seçimlerini etkileyen en önemli faktörün pazar durumu olduğunu belirterek pazarda satışı kolay ve yüksek gelir getiren çeşitleri tercih etmektedirler (Çizelge 1). Araştırma bölgesindeki üreticilerin, riski azaltmak için aynı üretim döneminde ortalama 1,78 çeşit kullandıkları belirlenmiştir.

Çizelge 1. Üreticilerin çeşit seçiminde etkili olan faktörler

Faktörler	Oran (%)
Verim durumu	40,45
Fiyat durumu	25,84
Pazar durumu	20,23
Kalite durumu	13,48
Toplam	100,00

Araştırma bölgesinde, üreticilerin çeşit tercihlerinin işletme genişlikleri ile ilişkili olma durumu incelenmiştir.

Yapılan ki-kare analizi ile üreticilerin kullandığı çeşitlerin yeni veya geleneksel oluşu ile işletme genişlikleri arasında istatistik açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 2).

Çizelge 2. Çeşit tercihi ile işletme genişliği arasındaki ki-kare analizi

İşletme genişlik grupları (da)	Yeni geliştirilen çeşitler		Geleneksel çeşitler	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
1-100	6	25,00	24	34,78
101-250	7	29,17	28	40,58
251-+	11	45,83	17	24,64
Toplam	24	100,00	69	100,00

$$x^2_{\text{hesap}} = 3,802 < T_{\text{tablo}} = 4,605 \text{ D.F.} = 2 \text{ (%90 güven aralığı)}$$

Araştırma bölgesinde, üreticilerin çeşit tercihlerinin bölgesel farklılıktan etkilenme durumu incelenmiştir. Yapılan ki-kare analizi ile üreticilerin kullandığı çeşitlerin yeni veya geleneksel oluşu ile çeşitlerin kullanıldığı ilçeler arasında istatistik açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 3).

Çizelge 3. Çeşit tercihi ile çeşitlerin kullanıldığı bölgeler arasındaki

ki-kare analizi

İlçeler	Yeni geliştirilen çeşitler		Geleneksel çeşitler	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Cumra	9	37,50	12	17,39
Sarayönü	4	16,67	16	23,19
Kadınhanı	7	29,17	14	20,29
Selçuklu	2	8,33	12	17,39
Karatay	2	8,33	15	21,74
Toplam	24	100,00	69	100,00

$$x^2_{\text{hesap}} = 6,883 < T_{\text{tablo}} = 7,779 \text{ D.F.} = 4 \text{ (%90 güven aralığı)}$$

Araştırma bölgesinde, üreticilerin çeşit tercihlerinin arazi kullanım durumu ile ilişkisi incelenmiştir. Yapılan ki-kare analizi ile üreticilerin kullandığı çeşitlerin yeni veya geleneksel oluşu ile buğday yetiştirilen tarım arazilerinin sulu veya kuru oluşu arasında, %90 güven sınırında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buğday üretiminde yeni geliştirilen çeşitleri kullanan üreticilerin %80,56'sı ekim alanı tercihini sulu araziden yana kullanmaktadır. Geleneksel çeşitlerin genellikle kuru arazilerde tercih edildiği belirlenmiştir (Çizelge 4).

Çizelge 4. Çeşit tercihi ile arazi kullanım durumu arasındaki ki-kare analizi

Arazi türü	Yeni geliştirilen çeşitler		Geleneksel çeşitler	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Sulu arazi	29	80,56	89	52,05
Kuru arazi	7	19,44	82	47,95
Toplam	36	100,00	171	100,00

$$x^2_{\text{hesap}} = 9,862 > T_{\text{tablo}} = 2,706 \text{ D.F.} = 1 \text{ (%90 güven aralığı)}$$

Araştırma bölgesinde, üreticilerin çeşit tercihlerinin tohumluk temin ettikleri yerlerden etkilenme durumu incelenmiştir. Yapılan ki-kare analizi ile üreticilerin

kullandığı çeşitlerin yeni veya geleneksel oluşu ile tohumluk temin yeri arasında istatistik açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 5).

Çizelge 5. Çeşit tercihi ile tohumluk temin yeri arasındaki ki-kare analizi

Tohumluk temin yerleri	Yeni geliştirilen çeşitler		Geleneksel çeşitler	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Bahri Dağdaş MKHAE	3	11,11	1	2,04
TKK	3	11,11	4	8,16
Borsa,Altınova Dv.Ür. Çif.	1	3,70	2	4,08
Kendi tohumluğu	15	55,56	27	55,10
Tüccar, Komşu, Pazar	5	18,52	15	30,62
Toplam	27	100,00	49	100,00

$\chi^2_{hesap} = 3,860 < T_{tablo} = 7,779$ D.F. = 4 (%90 güven aralığı)

Araştırma bölgesinde, üreticilerin eğitim seviyesi ile sertifikalı tohumluk kullanım durumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan ki-kare analizi ile üreticilerin eğitim seviyesi ile sertifikalı tohumluk kullanım durumu arasında, %90 güven sınırında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. İşletmecilerin eğitim seviyeleri arttıkça sertifikalı tohumluk kullanım oranlarında artış olmaktadır (Çizelge 6).

Çizelge 6. İşletmecilerin eğitim seviyesi ile sertifikalı tohumluk kullanım durumu arasındaki ki-kare analizi

İşletmecinin eğitim seviyesi	Sertifikalı tohumluk kullananlar		Sertifikalı tohumluk kullanmayanlar	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Okur-yazar olmayan	1	4,55	6	13,33
İlköğretim	10	45,45	29	64,45
Lise	4	18,18	6	13,33
Yüksek okul/üniversite	7	31,82	4	8,89
Toplam	22	100,00	45	100,00

$\chi^2_{hesap} = 6,972 > T_{tablo} = 6,251$ D.F. = 3 (%90 güven aralığı)

Araştırma bölgesinde, üreticilerin yaşları ile sertifikalı tohumluk kullanım durumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan ki-kare analizi ile üreticilerin yaşları ile sertifikalı tohumluk kullanım durumu arasında, %90 güven sınırında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Sertifikalı tohumluk kullanımının genç işletmeciler tarafından daha yaygın olarak kullanıldığı belirlenmiştir (Çizelge 7).

Çizelge 7. İşletmecilerin yaşları ile sertifikalı tohumluk kullanım durumu arasındaki ki-kare analizi

İşletmecinin yaşı	Sertifikalı tohumluk kullananlar		Sertifikalı tohumluk kullanmayanlar	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
24-40	10	45,45	11	24,44
41-55	9	40,91	17	37,78
56-+	3	13,64	17	37,78
Toplam	22	100,00	45	100,00

$\chi^2_{hesap} = 5,003 > T_{tablo} = 4,605$ D.F. = 2 (%90 güven aralığı)

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

Üreticileri yeni geliştirilen çeşitler ve bu çeşitlerin özellikleri konusunda bilgilendirmek gerekmektedir. Üreticilerin bilgi eksikliğinden kaynaklanan sıkıntıların giderilmesi için çeşit sahibi kuruluşlar ile üreticiler arasında iyi bir organizasyon sağlanmalıdır.

Kuşkusuz bütün üreticilerin tarımsal üretimden en büyük beklentisi, ürünlerini pazarlama sıkıntısı yaşamadan uygun fiyata satabilmektir. Üretici gelirine etki eden en önemli unsurlardan biri, gerek verim gerekse kalite yönünden uygun çeşidin tercih edilmesidir. Yapılan çalışma sonucunda, üreticilerin eğitim ve bilinç eksikliği, güven sorunu, özellikle ileri yaşlardaki üreticilerin duyarsız tutumu, çeşit teminindeki sorunlar, yayım teşkilatının bilgi aktarmadaki yetersizliği gibi sebeplerle çeşit seçiminde tercih hataları yapıldığı belirlenmiştir. Bir taraftan tarım teşkilatı ve üniversiteler, bölge ve iklim şartlarına uygun yüksek vasıflı yeni çeşit geliştirilme çalışmalarını devam ettiren bir taraftan da bu çeşitlerin üreticiler tarafından benimsenmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla tarım teşkilatı, sözleşmeli tarım modeli ile uygun çeşit kullanımını yaygınlaştırmalıdır. Üreticilere pazar garantisi uygun fiyatla sağlanarak benimseme süreci hızlandırılabilir. Türk çiftçisinin kendine has özelliklerinden birisi, yeni bir tarımsal faaliyetin sonucunu kendi arazisi dışında görmek istemesidir. Bu nedenle, yeni geliştirilen verimi yüksek ve kaliteli buğday çeşitlerinin, üreticiler tarafından benimsenmesini sağlayabilmek için çiftçilerin kendi köylerinde seçilecek uygun deneme parsellerinde, tarım teşkilatı tarafından üretimi yapılmalıdır. Şüphesiz tarım teşkilatının yapacağı bu çalışmalar, çiftçi gelirini artıracak gibi ülke ekonomisine de büyük katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- 1- TÜİK, 2008. Web Sitesi. http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=45&ust_id=13 Erişim Tarihi: 11.06.2010.
- 2- USDA, 2009. Web Sitesi. <http://www.fas.usda.gov/psdonline/psdResult.aspx> Erişim Tarihi: 01.01.2010
- 3- TÜİK, 2009. Web Sitesi. http://www.tuik.gov.tr/yillik/lst_gostergeler.pdf Erişim Tarihi:01.01.2010
- 4- EUROSTAT, 2009. Web Sitesi. <http://nui.epp.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do> Erişim Tarihi: 01.01.2010
- 5- USDA, 2009. Web Sitesi. <http://www.fas.usda.gov/psdonline/psdQuery.aspx> Erişim Tarihi: 01.01.2010
- 6- Yamane, T., 1967. Elementary Sampling Theory Prentice-Inc. Englewood Cliffs. N.S. USA.
- 7- Kesici, T. ve Kocabaş, Z. , 1998. Biyoistatistik. Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, Yayın No: 79, A.Ü. Basımevi, Ankara.